

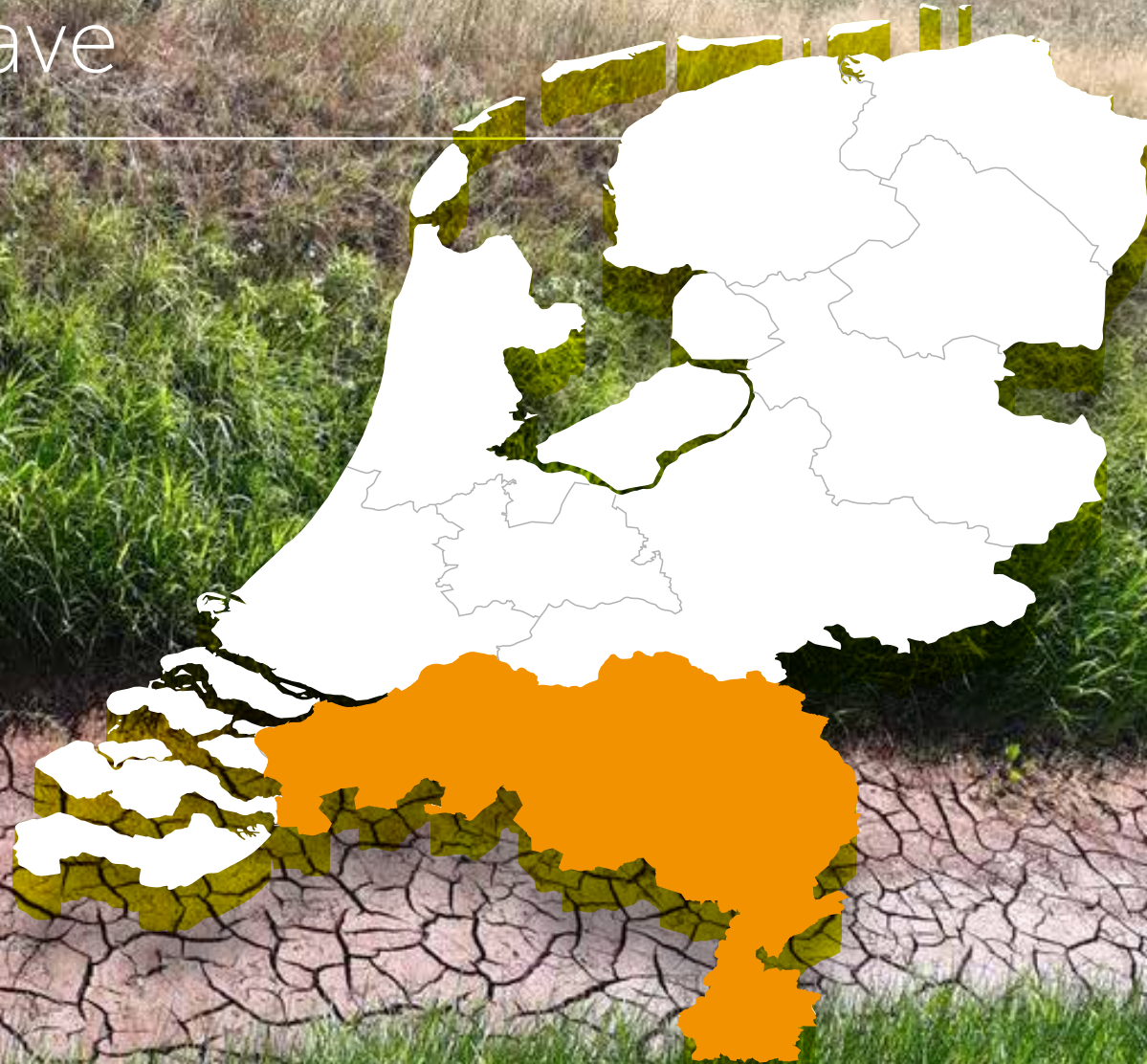

Zuid-Nederland klimaatbestendig en waterrobuust

Ambitie en strategie voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie

Definitief 19 februari 2021

Inhoudsopgave

Colofon

februari 2021

Dit strategiedocument is gezamenlijk opgesteld door de leden van de netwerken van het Platform Klimaatadaptatie en de DPRA-werkregio's in Zuid-Nederland en de programmagroep Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ). Dat zijn de provincies en waterschappen in Noord-Brabant en Limburg, de werkregio's en inliggende gemeenten en de niet-overheidspartners betrokken bij DHZ. De ambitie is gelijk aan die van partijen in Oost-Nederland, waar de problematiek van de hoge zandgronden vergelijkbaar is.

REDACTIE: Over Morgen

CONTACT: DPRA-ZUID@brabant.nl

VORMGEVING: Delvorm.nl, Harderwijk

TEKST: Renske Postma,
bureau Met Andere Woorden

FOTOGRAFIE: Wytske Averink en Over Morgen

Onze ambitie en strategie

1.1	Waarom dit document	4
1.2	Onze gezamenlijke ambitie: dit willen we bereiken	5
1.3	De gezamenlijke strategie: zo gaan we werken	6
1.4	Grenzen aan de maakbaarheid en natuurlijke momenten voor ingrepen	7
1.5	Een mooie leefomgeving maakt mensen gelukkig	10
1.6	Creatief, uitdagend, positief	10

Onze ambitie en strategie

Hoog en droog, glooiend en groen. Het speciale landschap in Limburg en Noord-Brabant, is wat ons bindt. We willen hier in Zuid-Nederland mooi, gezond en welvend wonen en werken, ook als het klimaat verandert. Daar zetten we ons samen voor in. Zo zorgen we goed voor onszelf en voor elkaar, én vooral ook voor onze kinderen en kleinkinderen.

De bestuurders in Zuid-Nederland zien de programma's Ruimtelijke adaptatie en Zoetwater als belangrijke instrumenten om ons gebied klimaatbestendig te maken en streven ernaar om de opgaven voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie in de uitvoering te combineren. We hanteren daarom een gezamenlijke ambitie en strategie.

Het weer wordt extremer, nu al.

Wateroverlast, droogte, hitte. Voorspellingen laten zien dat we in de toekomst vaker met extreem weer te maken krijgen. Hoe dat is, konden we de afgelopen jaren al ervaren. In juni 2016 richtte wateroverlast voor bijna 300 miljoen euro schade aan in Zuid-Nederland, vooral in de landbouw en in woonwijken. In 2018 tot en met 2020 ontstond in Nederland alleen voor 2018 en 2019 al bijna een miljard euro aan schade door de langdurige droogte, met name in de landbouw, natuur en scheepvaart. De wateroverlast van 2016 en de droogte van 2018, 2019 en 2020 hebben laten zien dat er een eind is aan de maakbaarheid van het watersysteem. Niet alles kan meer overal. Ruimtelijke keuzes en besluiten over wat de beheerder kan en wat een gebruiker zelf kan, zijn nodig.

De Hoge Zandgronden in Zuid-Nederland zijn extra kwetsbaar voor extreem weer. We kunnen ons er maar beter op voorbereiden. Als we de kwetsbaarheid substantieel willen verminderen, moeten we efficiënt te werk gaan en maatregelen voor verschillende opgaven samenbrengen. We beschouwen droogte en wateroverlast in samenhang door oppervlaktewater, grondwater en bodemvocht integraal aan te pakken. Met technische en ruimtelijke maatregelen, maar ook met maatschappelijke interventies en voorlichting. Een aanpak die leidt tot meer waterbeschikbaarheid en waarmee we tegelijkertijd de risico's van wateroverlast op regionaal niveau verminderen. We richten ons ook op de inrichting en het beheer van de (openbare) ruimte en kiezen voor crisisbeheer als sluitpost.

1.1 Waarom dit document

We leven in een periode van nieuwe vraagstukken en grote veranderingen. Waterbeheer in een veranderend klimaat is er daar één van. Ook op de Hoge Zandgronden in Zuid-Nederland. Maar juist als meerdere vraagstukken samenkomen, vallen puzzelstukjes vaak verrassend in elkaar. Daarom gaan we in onze regio de twee programma's Zoetwater en Ruimtelijke adaptatie goed met

elkaar verbinden. En we zoeken de verbinding met andere opgaven in een gebied, zoals de energietransitie, een vitaal platteland, kringlooplandbouw, natuur, drinkwatervoorziening en de verstedelijkingsopgaven. Klimaatbestendig en waterrobuust inrichten moet een vanzelfsprekend onderdeel worden van ruimtelijke (her)ontwikkelingen. Zo werken we voortvarend en efficiënt aan een gezonde en welvarende leefomgeving die

past bij de nieuwe werkelijkheid van klimaat, energie, landbouw, werken en wonen.

In dit document spreken we af welke ambitie we voor ogen houden en hoe we werken. Het document heeft ook een concrete aanleiding voor de korte termijn: het vormt de paraplu boven de nieuwe werkplannen van het Deltaprogramma voor Zoetwater en Ruimtelijke adaptatie in Zuid-Nederland. Met deze werkplannen zetten Rijk en regio de aanpak en verbinding van deze opgaven verder in gang via regionale deltastrategieën.

Gezamenlijke aanpak voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie

Zoetwater en Ruimtelijke adaptatie. In Zuid-Nederland willen we toegroeien naar een gezamenlijke aanpak. Dit hebben we voor ogen:

- Onze zoetwaterregio's en werkregio's voor ruimtelijke adaptatie nemen de regio. Zij zoeken afstemming tussen beide sporen. Dat kan op het niveau van een waterschap of een werkregio of voor een hele zoetwaterregio.
- Door opgaven te combineren, ontstaat meer slagkracht. Samen (gemeenten, waterschappen en provincies) zijn we sterke gesprekspartners, voor de omgeving en voor het Rijk.
- De oplossingen voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie liggen in elkaars verlengde en daarom pakken we ze in combinatie aan. Beide sporen houden daarbij hun eigen Deltafondsmiddelen.
- Op de Hoge Zandgronden is er beperkt wateraanvoer uit de Maas. We zoeken hier andere oplossingen, vooral ook met meerjarig beheer van de grondwatervoorraad. Voor die zoektocht bundelen we kennis uit de hele regio.
- Voor deze opgaven hebben we niet alleen fysieke maatregelen nodig, maar ook ruimtelijke keuzes en interventies in het grondgebruik en medewerking van inwoners en bedrijven.
- Samen bereiken we de beste resultaten: gebiedsgericht voor meerdere opgaven tegelijk.
- We benutten de kansen voor integrale oplossingen op het niveau van watersystemen: lokaal, regionaal én internationaal. Ook het samenwerken met de buurlanden is nodig om te komen tot een klimaatrobuust (grond)watersysteem en een goede waterkwaliteit in onze beken en aanvoerwater vanuit de Maas.
- En last but not least: we willen snel en goed voorbereid zijn op extreem weer.

1.2 Onze gezamenlijke ambitie: dit willen we bereiken

Onze ambitie voor de lange termijn komt uit het Deltaprogramma. Daar hebben we een concrete ambitie voor de korte termijn uit afgeleid:

Ambitie 2050 (Deltaprogramma):

Zuid-Nederland is klimaatbestendig en waterrobuust: de regio kan omgaan met extreem weer en watertekort. De transitie heeft bijgedragen aan een mooie, gezonde en welvarende regio.

Ambitie 2027:

20% van Zuid-Nederland voldoet aan de ambitie voor 2050 om klimaatbestendig en waterrobuust te zijn. Projecten in het kader van de deltaplannen Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie geven hier mede invulling aan. Alle nieuwe inrichtingsprojecten en beheer gebeuren op een klimaatrobuuste wijze. Gewerkt wordt aan een werkwijze om de ambitie te concretiseren en de voortgang te monitoren.

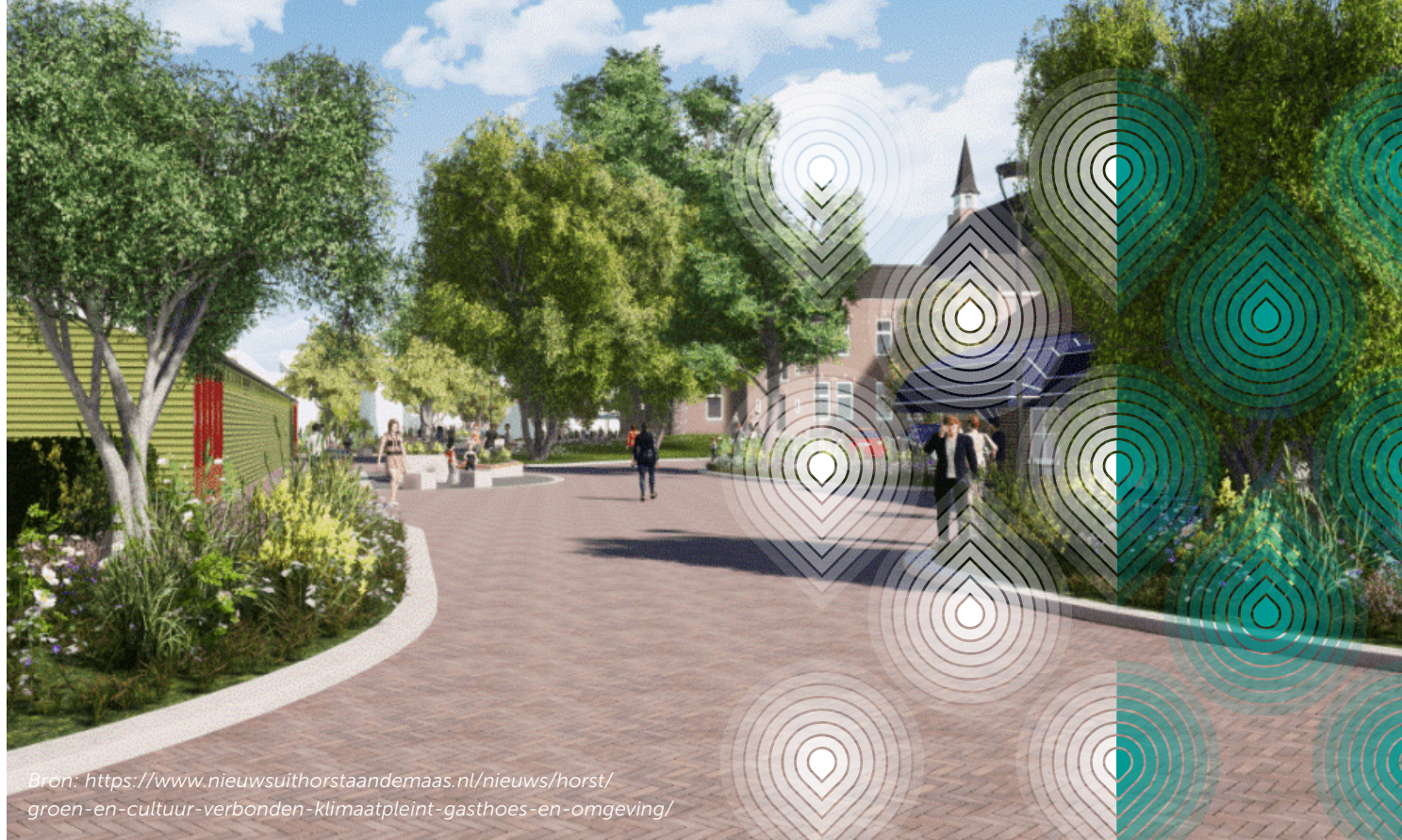
1.3 De gezamenlijke strategie: zo gaan we werken

We werken met de volgende strategie aan de ambities voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie in Zuid-Nederland:

1. Samen waar het kan, apart als het moet

De verschillende overheden zoeken elkaar op om efficiënt samen te werken. Overal waar we in gebiedsprocessen aan de slag gaan, werken we bovendien aan zoetwater en ruimtelijke adaptatie. Daarbij zijn we ons bewust van de kansen en beperkingen van de natuurlijke eigenschappen van het bodem- en watersysteem.

Maar soms is het efficiënter om apart aan de slag te gaan. Bijvoorbeeld als de oplossingen voor zoetwater en ruimtelijke adaptatie heel verschillend van aard zijn en sneller afzonderlijk te realiseren zijn. Of als een gebied alleen een opgave voor zoetwater, of alleen voor ruimtelijke adaptatie heeft. We kiezen altijd voor efficiënt.

Bron: <https://www.nieuwsuithorstaandemaas.nl/nieuws/horst/groen-en-cultuur-verbonden-klimaatpleint-gasthoes-en-omgeving/>

Horst aan de Maas: Klimaatplein

Het plein rondom 't Gasthoës in Horst aan de Maas krijgt een duurzame inrichting. In de zomer is het hier tot wel acht graden warmer dan op andere plekken. Bij extreme regenbuien loopt het plein onder en kan de riolering het water niet aan. Een groene, nieuwe inrichting lost dit op. Bomen en planten op het plein zorgen voor verkoeling. Het plein is autoluw en een grotere hoeveelheid bomen en planten maakt het plein aantrekkelijker. De nieuwe inrichting maakt het plein niet alleen klimaatbestendig, maar ook toegankelijk en gastvrij. De gemeente heeft het plein samen met inwoners ontwikkeld. Het klimaatplein maakt gebruik van de nieuwste technieken, zoals een ondergrondse waterbuffer, zodat het bij droge perioden de planten van water voorziet. De planten die op het plein staan bloeien wisselend het hele jaar door en kunnen beter tegen droogte. De tegels op straat nemen water in zich op en zorgen zo voor verkoeling en dat het water langzamer in de bodem stroomt. Om te voorkomen dat het riool overbelast wordt bij hevige regenval, wordt het water opgevangen in glaswol in de bodem. Hiermee is het plein koeler en aantrekkelijker.

2. Gebiedsgericht in gesprek met alle betrokkenen

Zuid-Nederland bestaat uit een groot aantal werkregio's voor ruimtelijke adaptatie, met heel verschillende landschappen en karakters. We willen de lokale kansen van ieder gebied benutten. Daarom gaan we per gebied in dialoog met bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden. Samen verkennen we hoe we de opgaven voor het gebied kunnen oplossen. Zo komen we tot gebiedsgericht maatwerk. Hoe groot een gebied is, is ook maatwerk: het kan een regio zijn of een woonwijk, maar ook één perceel. Provincies, waterschappen en gemeenten ondersteunen dit met besluiten over ruimtelijke keuzes in het fysieke domeinen en kaders en normen in het waterbeheer.

Parkstad: Vernatten Geleenbeekdal

De waterkringloop rondom Geleenbeek moet worden hersteld. Het beekdal tussen Heerlen en Sittard krijgt meer ruimte voor nieuwe natuur en het opvangen van regenwater. De beek meandert meer en de rivieroeveren zijn breder. Bij hevige regenbuien overstroomt de beek. De beek stroomt voor een deel door de stad Heerlen. Door onder andere 8ha regenwater op te vangen via een nieuwe regenwaterstructuur op de Welterlaan in Heerlen, wordt dit water opgevangen. Het water wordt vastgehouden in een zogenaamde 'dubbele' regenwaterbuffer. Dit zijn filters in de grond die het regenwater opvangen om te voorkomen dat het riool overbelast raakt.

Op de Welterlaan wordt rekening gehouden met klimaatverandering door de weg aan te passen. Het midden van de weg is verlaagd, zodat het water naar de regenwaterbuffer toe stroomt.

De Welterlaan is één voorbeeld van de manier waarop klimaat adaptieve maatregelen gerealiseerd worden in het Geleenbeekdal. Waterschap, provincie, gemeenten, terreinbeheerders en inwoners werken met elkaar samen. Inwoners dragen bij door de regenpijp af te koppelen van het riool en ervoor te zorgen dat het regenwater in de tuinbodem wegstroomt.

3. Alle opgaven op tafel

We kiezen voor een brede insteek van de gebiedsdialogen. Het heeft onze voorkeur alle ruimtelijke opgaven in samenhang te bezien. Naast klimaatadaptatie kunnen in een gebied bijvoorbeeld ook opgaven voor energie, landbouw, natuur, waterkwaliteit, verstedelijking, drinkwatervoorziening en leefbaarheid spelen. Actueel is ook de structurele stikstofaanpak die natuur versterkt en economisch perspectief biedt en met veel andere opgaven zoals waterbeschikbaarheid raakvlakken heeft. Het is voor iedereen efficiënt het gesprek over een gebied in één keer goed te doen. We nemen in ieder gebiedsproces alle mogelijke maatregelen in beschouwing: in het fysieke domein, het sociale domein en de crisisbeheersing. De provincies en gemeenten stimuleren de integrale aanpak via hun nieuwe omgevingsvisies.

Zundert: Vitaal buitengebied

In Zundert werken dorpsraden samen om het buitengebied vitaler te maken. Dit doen zij met een integrale, gebiedsgerichte dialoog over de problematiek in het buitengebied.

De dialoog gaat over de thema's:

- De kracht van Zundert
- De buikpijn van Zundert (waar zitten de mensen mee?)
- Het klimaat en landschap
- Kansen voor ondernemers in het buitengebied

Aanleiding voor de dialoog is de leegstand in het buitengebied. Gemeente, waterschap en provincie wilde daarmee aan de slag. Vandaar dat de pilot vitaal buitengebied Zundert is opgezet. De overheden doen dit niet alleen.

Een grote groep mensen bedenkt in de gebiedsdialog samen oplossingen voor de problematiek. Passend bij de Omgevingswet biedt de overheid vervolgens maatwerk in het realiseren van de plannen. Gekeken wordt naar toekomstbestendige oplossingen voor de komende dertig jaar. Daarin worden thema's als economie, water, zorg en klimaatverandering verbonden.

4. Basis leggen in het omgevingsbeleid

In de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering genoemd als één van de urgente opgaven waar Nederland voor staat. Het verbinden en uitwerken van nationale keuzes en - strategieën voor deze en andere opgaven vindt regionaal plaats in zogenoemde omgevingsagenda's. In de Omgevingsagenda Noord-Brabant en Limburg (voorzien eind 2021) wordt uitwerking gegeven aan de toekomst voor de infrastructuur, de verstedelijking, het landelijk gebied, de energievoorziening en het waterbeheer. Het uitgangspunt is om bij alle keuzes de robuustheid van ons water- en bodemsysteem - rekening houdend met klimaatverandering - als belangrijke voorwaarde mee te wegen. Waterbeschikbaarheid en waterkwaliteit nemen we daarbij op als verbindende opgaven. Deze omgevingsagenda geeft inspiratie en richting aan de nieuwe omgevingsvisies van provincies en gemeenten.

1.4 Grenzen aan de maakbaarheid en natuurlijke momenten voor ingrepen

Als uit de gebiedsdialog blijkt dat het gebied of een functie in het gebied kwetsbaar is voor extreem weer, stellen we de vraag in welke mate ingrijpen noodzakelijk is:

- Hoe kan de transitie van een drainerend watersysteem naar een klimaatrobuust watersysteem vorm krijgen? en
- Vraagt het probleem om onmiddellijk ingrijpen of kan dat worden uitgesteld tot een moment van groot onderhoud of vervanging in het watersysteem of ruimtelijke herinrichting?

We werken aan een mix van zes gelijkwaardige maatregeltypen:

- Ruimtelijke maatregelen en aanpassing van gebruik en functie;
- Fysieke maatregelen in het watersysteem;
- Fysieke maatregelen in de bebouwde omgeving;
- Fysieke maatregelen in het landelijk gebied;
- Maatschappelijke maatregelen gericht op gezond wonen en werken in extreme omstandigheden, kwetsbare groepen en bewustwording;
- De bewuste keuze voor acceptatie van schade en hinder.

1.5 Een mooie leefomgeving maakt mensen gelukkig

Onze inzet is dat Zuid-Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is én een kwaliteitsimpuls hebben gekregen. Aandacht voor de kwaliteit van de leefomgeving hoort er gewoon bij. Een plezierige woonomgeving maakt mensen gelukkig. Die kans willen we benutten. Daarom zoeken we naar combinaties met vergroening van de ruimte, innovatieve architectuur, innovatief design (aansluitend bij initiatieven rondom design thinking) en nieuwe perspectieven voor landbouw en recreatie.

1.6 Creatief, uitdagend, positief

De vraagstukken die op ons afkomen zijn groot en complex. Oplossingen liggen niet overal voor de hand. Mogelijk zullen we bestaande waarden verliezen. Maar we zien vooral ook de andere kant. We werken aan een mooie toekomst voor Zuid-Nederland. Dat vraagt van iedereen creativiteit, lef om de uitdaging aan te gaan en een positieve instelling. Van ons mag u ondersteuning, kaders en besluiten verwachten, ook moeilijke besluiten. Wij gaan ervoor!

We kunnen extreme stortbuien, hitte en droogte niet tegenhouden. Maar in 2027 willen we kunnen zeggen: "We zijn nog niet klaar, maar we staan er een stuk beter voor dan in 2020, want we zijn met z'n allen energiek en efficiënt aan de slag gegaan."

**Zuid-Nederland
klimaatbestendig en
waterrobuust**

Ambitie en strategie voor
zoetwater en ruimtelijke
adaptatie

Definitief 19 februari 2021